

A posztszovjet országok nemzetközi beilleszkedése: külkapcsolatok és energetika

Szerkesztette: Ludvig Zsuzsa és Novák Tamás

Részletek a Kelet-Európa Tanulmányok sorozat negyedik, a posztszovjet térséggel foglalkozó számából

LUDVIG ZSUZSA KUTATÁSVEZETŐ ELŐSZAVA

Az MTA Világgazdasági Kutatóintézete által 2007-ben indított Kelet-Európa Tanulmányok sorozat negyedik, az előzőhöz hasonlóan a posztszovjet térséggel foglalkozó számát tartja kezében az Olvasó. Ez a kötet is a Magyar Tudományos Akadémia és a Miniszterelnöki Hivatal között megkötött együttműködési szerződés alapján 2007–2008-ban folytatott „Magyarország FÁK-stratégiája, különös tekintettel Oroszországra, Ukrajnára és Kazahsztánra” című stratégiai kutatás keretében a Világgazdasági Kutatóintézetben készült tanulmányokat foglalja össze két nagyobb témakör mentén.

A kutatás során hangsúlyt helyeztünk a Magyarország számára is két legjelentősebb posztszovjet állam, Oroszország és Ukrajna nemzetközi beilleszkedésére, a legfontosabb partnerekkel való kapcsolatrendszerre. Ennek megfelelően a kötet az egyik ilyen alapvető viszonyrendszerrel indul, az amerikai-orosz kapcsolatok átfogó elemzését nyújtja. Bár a kilencvenes évek nagy átalakulási folyamatait követően Oroszország nemzetközi súlya jelentősen csökkent, az amerikai-orosz kapcsolatok továbbra is a nemzetközi figyelem középpontjában maradtak. A tanulmány sokoldalúan, multidiszciplináris megközelítésben mutatja be e viszonyrendszer legfőbb elemeit, dilemmáit és a hozzájuk kapcsolódó intézményes kereteket. Úgy gondoljuk, hogy a grúz-orosz konfliktus 2008. augusztusi kirobbanását követően még lényegesebbé vált, hogy ezt a kapcsolatrendszert az

aktuális problémától kicsit távolabbról nézve, objektíven láthassuk. Az írás kitér egy harmadik, egyre jelentősebbé váló nemzetközi szereplőt, a Kínát érintő kölcsönhatásokra is.

A második tanulmány az Európai Unió és Oroszország közötti kapcsolatok egy sajátos szeletét ragadja meg. A két partner közötti gazdasági szálak jövőjét illetően a szabadkereskedelemre vonatkozó elképzeléseket és esélyeket elemzi, kitérve azok potenciális hatásaira. Bár az Európai Unió és Oroszország között kötetendő nagyszabású megállapodásról, a Partnerségi és Együttműködési Megállapodást felváltó új intézményes keretről szóló tárgyalások igen vontatottan haladnak, a gazdasági kapcsolatok a két fél között meghatározó jelentőségűek maradnak. Izgalmas kérdés, hogy a már évekkel ezelőtt felvetett elképzelés az EU-orosz szabadkereskedelemről milyen realitásokkal bír?

Az első csokorban szereplő harmadik tanulmány szintén az EU-orosz kapcsolatrendszer egy sajátos, multidiszciplináris jellegű megközelítése. Lengyel tagállami szemszögből vizsgálja az Oroszországhoz fűződő viszonyt, mégpedig a többi európai posztszovjet országgal formálódó uniós kapcsolatokra is figyelemmel, azaz a lengyel „keleti dimenziót” járja körül. Többek között bemutatja a lengyel russzofóbia gyökereit, s rámutat az Ukrajna és Belorusszia iránti fokozott lengyel elköteleződés történelmi-politikai-gazdasági okaira is, s mindennek következményeire, többek között az európai szomszédságpolitikára nézve.

A kötet második részében az örök aktualitás, a posztszovjet energetika kapott helyet két dolgozat erejéig. Az első tanulmány mintegy átvezet az előző témakörből a másodikba, ugyanis az Európai Unió és a posztszovjet államok közötti energetikai szálakkal foglalkozik, előtérbe helyezve a szénhidrogén-szállítások kérdéskörét. E tanulmány elsődleges célja az EU-orosz energiadialóguson túli energetikai kapcsolatrendszer bemutatása a tranzitszerepével kiemelkedő jelentőségű Ukrajnával, valamint a többi potenciális és tényleges posztszovjet szénhidrogén-szállítóval (elsősorban Kazahsztánnal, Azerbajdzsánnal és Türkmenisztánnal). A dolgozat rámutat e kapcsolatrendszer sajátosságaira, gyengéire és lehetséges perspektíváira. A 2008–2009 téli újabb, minden korábbinál jobban eldurvuló és hosszabban tartó gázválság újabb felhívta a figyelmet az ukrán tranzitnagyhatalmi szerepből, s az orosz-ukrán (általános és energetikai) kapcsolatok rendezetlenségéből eredő súlyos következményekre, felerősítette a posztszovjet térség országaival formálódó uniós „energiapárbeszéd” fontosságát, egyúttal jelezve ezek komplex kezelésének szükségességét is.

A kötetet záró írás a posztszovjet energetikában feltörő, nagy ambíciókat tápláló Azerbajdzsán gazdaságát elemzi az energetikai dominancia, azaz az „olajátok” szemüvegén keresztül. Bár az európai gázellátásról szóló vitákban az orosz gáz egyik alternatívájaként is szóba kerülő, muzulmán többségű ország fokozott figyelmet kap, mint az európai diverzifikációs célok megvalósítását potenciáli-

san elősegíthető beszállító ország, e dolgozat nem az európai gáz- és olajellátásban betöltendő szerepét kívánja vizsgálni, hanem elsősorban azt, milyen hatással van az energiaszektor az azeri gazdaságra, meddig tarthat ki a folyékony manna. Hogyan képes kezelni a szénhidrogének birtoklásából eredő rendkívüli lehetőséget az ország, s milyen hatással van mindez a gazdaság többi szektorára és az ország hosszú távú perspektíváira.

A tanulmányok írása 2008 augusztusa előtt fejeződött be.

TARTALOM

Oroszország és a nemzetközi szintén meghatározó szereplői (USA, EU)

Simai Mihály: Az orosz föderáció és az Egyesült Államok kapcsolatai a XXI. század első évtizedében

Meisel Sándor: Az Európai Unió és Oroszország közötti szabadkereskedelmi megállapodás esélyei, feltételei és lehetséges hatásai

Wisniewski Anna: A lengyel „keleti dimenzió”: tények, célkitűzések és indítékok

A posztszovjet energetika szerepe a nemzetközi beilleszkedésben

Ludvig Zsuzsa: Az Európai Unió és a FÁK-országok közötti „energiadialógusok”, fókuszban a szénhidrogén-szállítások

Szigetvári Tamás: Azerbajdzsán gazdasága és az energiaszektor

A kötet beszerezhető az MTA Világgazdasági Kutatóintézetében.